

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അരൺധകാണഡേ

॥ ഷോഡശഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമാത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

|| ഷോഡശഃ സർഗഃ ||

ലക്ഷ്മണേന ഹേമന്തർതോർവർണനം ഭരതസ്യ പ്രശംസനം
ശ്രീരാമസ്യ ലക്ഷ്മണേന സീതയാ ച സഹ ഗോദാവർയാം സ്നാനം

വസതസ്തസ്യ തു സുഖം
രാഘവസ്യ മഹാത്മനഃ |
ശരദ്വ്യപായേ ഹേമന്ത -
ഋതുരിഷ്ടഃ പ്രവർത്ത ||3.16.1 ||

സ കദാചിത് പ്രഭാതായാം
ശർവർയാം രഘുനന്ദനഃ |
പ്രയയാവദിഷേകാർഥം
രദ്യാം ഗോദാവരീം നദീം ||3.16.2 ||

പ്രഹ്വഃ കലശഹസ്തസ്തു
സീതയാ സഹ വീർയവാൻ |
പൃഷ്ഠതോന്യനുവ്രജൻ ഭ്രാതാ
സൗമിത്രിരിദമബ്രവീത് ||3.16.3 ||

അയം സ കാലഃ സമ്പ്രാപ്തഃ
പ്രിയോ യന്തേ പ്രിയംവദ |
അലക്യത ഇവാദാതി
യേന സംവത്സരഃ ശുഭഃ ||3.16.4 ||

നീഹാരപരുഷോ ലോകഃ
 പൃഥിവീ സസ്യമാലിനീ |
 ജ്വാലായനുപഭോഗ്യാനി
 സുഭഗോ ഹവ്യവാഹനഃ ||3.16.5 ||

നവാഗ്രയണപൂജാഭി -
 രദ്യർച്യ പിത്യഭേവതാഃ |
 കൃതാഗ്രയണകാഃ കാലേ
 സന്തോ വിഗതകൽമഷാഃ ||3.16.6 ||

പ്രാജ്യകാമാ ജനപദാഃ
 സമ്പന്നതരഗോരസാഃ |
 വിചരന്തി മഹീപാലാ
 യാത്രാർഥം വിജിഗീഷവഃ ||3.16.7 ||

സേവമാനേ ദൃഘം സൂർയേ
 ദിശമന്തകസേവിതാം |
 വിഹീനതിലകേവ സ്ത്രീ
 നോത്തരാ ദിക് പ്രകാശതേ ||3.16.8 ||

പ്രകൃത്യാ ഹിമകോശാഡ്യോ
 ദൂരസൂർയശ്ച സാന്വതം |
 യഥാർഥനാമാ സുവ്യക്തം
 ഹിമവാൻ ഹിമവാൻ ഗിരിഃ ||3.16.9 ||

അത്യന്തസുഖസഞ്ചാരാ
 മധ്യാഹ്നേ സ്പർശതഃ സുഖാഃ |
 ദിവസാഃ സുഭഗാദിത്യാ -
 ശ്ചായാസലിലദൂർഭഗാഃ ||3.16.10 ||

മൃദുസൂർയാഃ സുനീഹാരാഃ
 പടുശീതാഃ സമാരുതാഃ |
 ശൂന്യാരൺയാ ഹിമധൃന്താ
 ദിവസാ ഭാന്തി സാന്വ്രതം ||3.16.11 ||

നിവൃത്താകാശശയനാഃ
 പുഷ്യനീതാ ഹിമാരുണാഃ |
 ശീതവൃദ്ധതരായാമാ -
 സ്ത്രീയാമാ യാന്തി സാന്വ്രതം ||3.16.12 ||

രവിസക്രാന്തസൗഭാഗ്യ -
 സ്തൂഷാരാരുണമണ്ഡലഃ |
 നിഃശ്യാസാന്ധ ഇവാദർശ -
 ശ്വന്ദമാ ന പ്രകാശതേ ||3.16.13 ||

ജ്യോത്സനാ തുഷാരമലിനാ
 പൗർണമാസ്യം ന രാജതേ |
 സീതേവ ചാതപശ്യാമാ
 ലക്ഷ്യതേ ന ച ശോഭതേ ||3.16.14 ||

പ്രകൃത്യാ ശീതലസ്തർശോ
 ഹിമവിദ്ധശ്ച സാന്വ്രതം |
 പ്രവാതി പശ്ചിമോ വായുഃ
 കാലേ ദ്വിഗുണശീതലഃ ||3.16.15 ||

ബാഷ്പച്ഛന്നാൻയരൺയാനി
 യവഗോധൂമവന്തി ച |
 ശോഭന്ത്യേദ്യുദിതേ സൂർയേ
 നദദ്ഭിഃ ക്രൗഞ്ചസാരസൈഃ ||3.16.16 ||

വർജുരപുഷ്ടാകൃതിഭിഃ
 ശിരോഭിഃ പൂർണതണ്ഡുലൈഃ |
 ശോഭന്തേ കിഞ്ചിദാലംബാഃ
 ശാലയഃ കനകപ്രഭാഃ ||3.16.17 ||

മയൂഖൈരുപസർപദ്ഭി -
 രഹിമനീഹാരസംവൃതൈഃ |
 ദൂരമദ്യുദിതഃ സൂര്യഃ
 ശശാങ്ക ഇവ ലക്ഷ്യതേ ||3.16.18 ||

ആഗ്രാഹ്യവീര്യഃ പൂർവാഹ്ണേ
 മധ്യാഹ്നേ സ്തർശതഃ സുഖഃ |
 സംരക്തഃ കിഞ്ചിദാപാണ്ഡു -
 രാതപഃ ശോഭന്തേ ക്ഷിതൗ ||3.16.19 ||

അവശ്യായനിപാതേന
 കിഞ്ചിത്പ്രക്ലിന്നശാദ്യലാ |
 വനാനാം ശോഭന്തേ ഭൂമി -
 രനിവിഷ്ടതരുണാതപാ ||3.16.20 ||

സ്തൃശൻ സുവിപുലം ശീത -
 മുദകം ദ്വിരദഃ സുഖം |
 അത്യന്തത്യഷിതോ വൻയഃ
 പ്രതിസംഹരതേ കരം ||3.16.21 ||

ഏതേ ഹി സമുപാസീനാ
 വിഹഗാ ജലചാരിണഃ |
 നാവഗാഹന്തി സലില -
 മപ്രഗൽഭാ ഇവാഹവം ||3.16.22 ||

അവശ്യായതമോനദ്ധാ
 നീഹാരതമസാവൃതാഃ |
 പ്രസുപ്താ ഇവ ലക്ഷ്യന്തേ
 വിപുഷ്ടാ വനരാജയഃ ||3.16.23 ||

ബാഷ്പസംഹരന്നസലിലാ
 രുതവിജ്ഞേയസാരസാഃ |
 ഹിമാർദ്രവാലുകൈസ്തീരൈഃ
 സരിതോ ഭാന്തി സാമ്പ്രതം ||3.16.24 ||

തുഷാരപതനാച്ചൈവ
 മൃദുത്യാദ് ഭാസ്കരസ്യ ച |
 ശൈത്യോദഗാഗ്രസ്ഥമപി
 പ്രായേണ രസവജ്ജലം ||3.16.25 ||

ജരാജർജരിതൈഃ പത്രൈഃ
 ശീർണകേസരകർണികൈഃ |
 നാലശേഷാ ഹിമധൃന്യാ
 ന ഭാന്തി കമലാകരാഃ ||3.16.26 ||

അസ്മിംസ്തു പുരുഷവ്യാഘ്ര
 കാലേ ദുഃഖസമൻവിതഃ |
 തപശ്ചരതി ധർമാത്മാ
 ത്വദ്ഭക്ത്യാ ഭരതഃ പുരേ ||3.16.27 ||

ത്യക്ത്യാ രാജ്യം ച മാനം ച
 ഭോഗാശ്ച വിവിധാൻ ബഹുൻ |
 തപസ്വീ നിയതാഹാരഃ
 ശേതേ ശീതേ മഹീതലേ ||3.16.28 ||

സോഽപി വേലാമിമാം നൂന -
 മഭിഷേകാർഥമുദ്യതഃ |
 വൃതഃ പ്രകൃതിഭിർനിത്യം
 പ്രയാതി സരയുഃ നദീം || 3.16.29 ||

അത്യന്തസുഖസംവൃദ്ധഃ
 സുകുമാരോ ഹിമാർഭിതഃ |
 കഥം ത്വപരരാത്രേഷു
 സരയുമവഗാഹതേ || 3.16.30 ||

പദ്മപത്രക്ഷണഃ ശ്യാമഃ
 ശ്രീമാൻ നിരുദരോ മഹാൻ |
 ധർമജ്ഞഃ സത്യവാദീ ച
 ഹ്രീനിഷേവോ ജിതേന്ദ്രിയഃ || 3.16.31 ||

പ്രിയാഭിഭാഷീ മധുരോ
 ദീർഘബാഹുരരിന്ദമഃ |
 സന്ത്യജ്യ വിവിധാൻ സൗഖ്യാ -
 നാർയം സർവാത്മനാശ്രിതഃ || 3.16.32 ||

ജിതഃ സ്വർഗസ്തവ ഭ്രാത്രോ
 ഭരതേന മഹാത്മനാ |
 വനസ്ഥമപി താപസ്യേ
 യസ്ത്യാമനുവിധീയതേ || 3.16.33 ||

ന പിത്ര്യമനുവർതന്തേ
 മാത്യകം ദ്വിപദാ ഇതി |
 വ്യാതോ ലോകപ്രവാദോഽയം
 ഭരതേനാൻയഥാ കൃതഃ || 3.16.34 ||

ഭർതാ ദശരഥോ യസ്യഃ
 സാധുശ്ച ഭരതഃ സുതഃ |
 കഥം നു സാംബാ കൈകേയീ
 താദ്യശീ ക്രൂരദർശിനീ ||3.16.35 ||

ഇത്യേവം ലക്ഷ്മണേ വാക്യം
 സ്നേഹാദ് വദതി ധാർമികേ |
 പരിവാദം ജനൻയാസ്തു -
 മസഹൻ രാഘവോബ്രവീത് ||3.16.36 ||

ന ത്വേംബാ മധ്യമാ താത
 ഗർഹിതവ്യാ കദാചന |
 താമേവേക്ഷ്യാകുനാമസ്യ
 ഭരതസ്യ കഥാം കുരു ||3.16.37 ||

നിശ്ചിതൈവ ഹി മേ ബുദ്ധി -
 ര്വനവാസേ ദ്യവ്യവ്രതാ |
 ഭരതസ്നേഹസന്തപ്താ
 ബാലിശീക്രിയതേ പുനഃ ||3.16.38 ||

സംസുരാമ്യസ്യ വാക്യാനി
 പ്രിയാണി മധുരാണി ച |
 ഹൃദ്യാന്യമൃതകൽപാനി
 മനഃപ്രപ്ലാദനാനി ച ||3.16.39 ||

കദാ ഹൃഹം സമേഷ്യാമി
 ഭരതേന മഹാത്മനാ |
 ശത്രുഘ്നേന ച വീരേണ
 ത്വയാ ച രഘുനന്ദന ||3.16.40 ||

ഇത്യേവം വിലപംസ്തുത്ര
 പ്രാപ്യ ഗോദാവരീം നദീം |
 ചക്രേദിഷേകം കാകുത്സ്മഃ
 സാനുജഃ സഹ സീതയാ ||3.16.41 ||

തർപയിത്യാമ സലിലൈ -
 ന്നൈഃ പിത്യൻ ദൈവതാനപി |
 സ്തുവന്തി സ്തോദിതം സൂര്യ
 ദേവതാശ്ച തമാനഘഃ ||3.16.42 ||

കൃതാഭിഷേകഃ സ രരാജ രാമഃ
 സീതാഭിതീയഃ സഹ ലക്ഷ്മണേന |
 കൃതാഭിഷേകസ്ത്വഗരാജപുത്രോ
 രുദ്രഃ സനന്ദിർഭഗവാനിവേശഃ ||3.16.43 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ
 അരൺയകാണ്ടേ ഷോഡശഃ സർഗഃ ||